

Утвердження незалежності України

План уроку

- 1. Спроба державного перевороту в СРСР.
- 2. Акт проголошення незалежності України.
- 3. Референдум і вибори Президента України 1 грудня 1991 р.

Основні поняття

- **Референдум** — в державному праві прийняття електоратом (виборцями) рішення з конституційних, законодавчих чи інших внутрішньо- чи зовнішньополітичних питань;
- **Союзний договір** - передбачалося, що союзні відомства поступляться значною кількістю повноважень, але Радянський Союз мав залишитися федерацією республік, а не співдружністю суверенних держав конфедеративного типу.
- **ГКЧП** - аббревіатура на позначення Государственного комитета по чрезвычайному положению, який 19 серпня 1991 р. почав антиконституційний путч у Москві, щоб не допустити розпаду СРСР.
- **Путч**- заколот, збройний виступ групи змовників з метою вчинити державний переворот.
- **Незалежність**-можливість приймати самостійні рішення, які підкорюються власним бажанням та інтересам і не потребують зовнішніх вказівок та наказів.

Основні дати

17 березня 1991 р.- Всесоюзний референдум про майбутню долю СРСР.

24 серпня 1991р. -Акт проголошення незалежності України.

1 грудня 1991 р.-референдум на підтвердження Акта проголошення незалежності України

1 грудня 1991 р- вибори Президента України.

1. Спроба державного перевороту в СРСР

Консервативні сили КПРС і Верховної Ради СРСР

боролися за збереження радянської держави, яка фактично була унітарною. Вони погоджувалися лише на «оновлення» або «вдосконалення» Союзу.

**Республіки
(суверен-
комуністи)**
вимагали
перетворення
СРСР на
справжню
федерацію або
навіть
конфедерацію.

**Національні
політичні
еліти**
дедалі більше
поверталися
обличчям до
власного
суспільства.

Ситуація загострилася взимку 1991 р., коли центр силою зброї захотів придушити спроби прибалтійських республік стати незалежними.

БЮЛЕТЕНЬ

для опитування населення Української РСР

17 березня 1991 року

Чи згодні Ви з тим, що Україна має бути у складі Союзу Радянських суверенних держав на засадах Декларації про державний суверенітет України.

Залиште одну із зазначених відповідей, другу викресліть

ТАК

НІ

Бюлетень, в якому при опитуванні викреслені слова ТАК та НІ або не викреслене жодне слово, визнається недійсним

У березні М. Горбачов виніс на всенародний референдум питання про майбутню долю СРСР.

БЮЛЛЕТЕНЬ

для голосования на референдуме СССР

17 марта 1991 года

Считаете ли Вы необходимым сохранение Союза Советских Социалистических Республик как обновленной федерации равноправных суверенных республик, в которой будут в полной мере гарантироваться права и свободы человека любой национальности.

Оставьте один из указанных ответов, другой вычеркните

ДА

НЕТ

Бюллетень в котором при голосовании вычеркнуты слова ДА и НЕТ или не вычеркнуты оба слова, признается недействительным.

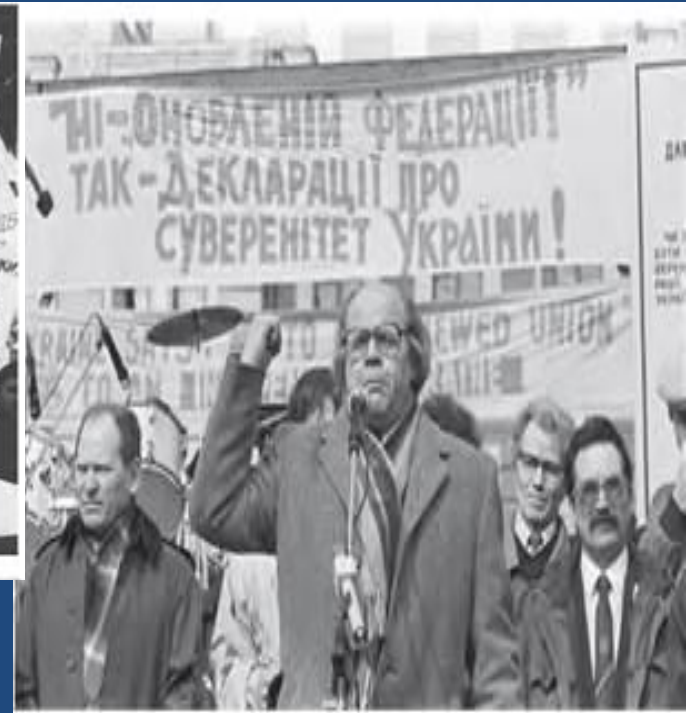
Л. Кравчук запропонував одночасно із загальнодержавним референдумом провести в республіці опитування з додатковим запитанням:

Результати референдуму 17 березня 1991 р.

- За результатами референдуму 17 березня 1991 р. на запитання союзного бюлетеня **про збереження СРСР «так»** відповіли **70,2 % осіб**, а на запитання республіканського бюлетеня - **80,2 %**.
- Таким чином, не вступаючи в пряму конфронтацію з Верховною Радою СРСР, **українські парламентарі домоглися всенародного схвалення Декларації про державний суверенітет України.**

Реакція українського суспільства на Всесоюзний референдум

- Народні депутати наголошували, що зміст Союзного договору у принципових положеннях суперечить ухваленій 16 липня 1990 р. Декларації і підтриманій 17 березня 1991 р. на Всесоюзному референдумі
- Верховна Рада зобов'язувалася розглянути Союзний договір після 1 вересня 1991 р. і доручила Кабінету Міністрів та Академії наук УРСР підготувати для такого розгляду економічні й правові висновки про можливість чи неможливість входження України до Союзу Суверенних Держав.

Спроба державного перевороту в СРСР 19 серпня 1991р.

ГКЧП - аббревіатура на позначення Государственного комитета по чрезвычайному положению, який 19 серпня 1991 р. почав антиконституційний путч у Москві, щоб не допустити розпаду СРСР.

- Мета- зупинити процес демократизації суспільного життя й повернутися до становища, яке існувало в країні до оголошеної М. Горбачовим «перебудови».
- Цілі заколотників
- Надзвичайний стан на шість місяців (в окремих районах)
- Комендантська година та війська в Москві
- Ізоляція М. Горбачова в Криму (Форос)
- Цензура над засобами масової інформації
- Заборона мітингів, демонстрацій і страйків
- Заборона політичних партій і громадських організацій

Спроба державного перевороту в СРСР 19 серпня 1991р.

наступ неосталіністів нашовхнувся на опір народу, який підтримував президента РРФСР Б. Єльцина. Президент Російської Федерації тимчасово узяв на себе функції союзного президента.

Події в Україні 19 серпня 1991р.

Підтримали
перший секретар ЦК
Компартії України
С. Гуренко.
ЦК Компартії
України, надіслав
керівникам обласних і
міських організацій
партії шифrogramу із
вказівками, як діяти в
ситуації після
утворення ГКЧП.
Ішлося про
беззастережну
підтримку
заколотників.

Л. Кравчук зайняв
обережну позицію.

Демократична опозиція
19 серпня організувала
мітинги протесту в
Луцьку, Івано-
Франківську, Житомирі,
Харкові, Чернігові та
Києві.

Події в Україні 19 серпня 1991р

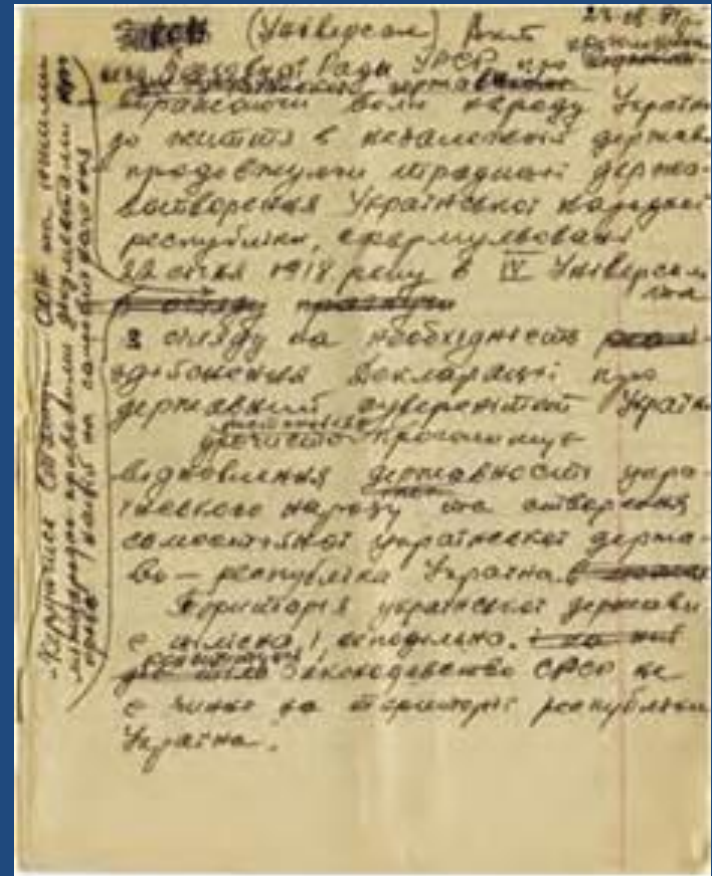

- Демократична опозиція 19 серпня організувала мітинги протесту в Луцьку, Івано-Франківську, Житомирі, Харкові, Чернігові та Києві.

Акт проголошення незалежності України

- Невдала спроба державного перевороту цілком змінила політичну ситуацію в Україні.
- Вранці 24 серпня в Києві відкрилася позачергова сесія Верховної Ради України.
- від імені «Народної ради», І. Юхновський запропонував проголосити акт, у якому зафіксувати незалежний статус України,.

Чернетка Акта проголошення незалежності України, написана Левком Лук'яненком

- Л. Кравчук виніс на голосування проект Акта проголошення незалежності України:
- *«Виходячи зі смертельної небезпеки, яка нависла була над Україною у зв'язку з державним переворотом у СРСР 19 серпня 1991 р.,*
- *- продовжуючи тисячолітню традицію державотворення в Україні.*
- *- виходячи з права на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами,*
- *- здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України,*
- *Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки урочисто проголошує незалежність України та створення самостійної Української держави - України.*
- *Територія України є неподільною і недоторканною. Віднині на території України мають чинність виключно Конституція і закони України».*

- **Акт проголошення незалежності України було схвалено конституційною більшістю голосів:**
- **346 народних депутатів проголосували «за»,**
- **4 - «проти»,**
- **незначна група утрималася.**
- **Референдум на підтвердження Акта проголошення незалежності України призначили на 1 грудня 1991 р., одночасно з виборами Президента України.**

ЧИННИКИ, ЩО ЗУМОВИЛИ ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

- Глибока політична криза російсько-радянської імперії, яка виявилася насамперед у протистоянні загальносоюзного (М. Горбачов) і російського (Б. Єльцин) політичних центрів у Москві.
- Тимчасова деморалізація імперських сил після поразки путчу, що його намагалося здійснити найближче оточення М. Горбачова.
- Перетворення переважної більшості компартійно-радянської номенклатури республіканського рівня на суверен-комуністів.
- Пробудження національного самоусвідомлення населення основної частини радянської України під впливом кількох років політики гласності.
- Наявність в українському суспільстві мільйонів людей, які зазнали масових репресій сталінської доби.
- Наявність в Україні структур національної державності, які в ситуації глибокої політичної кризи в імперському центрі могли скористатися конституційно утвердженими правами, зокрема правом на вихід із Радянського Союзу.
- Колапс радянської системи директивного господарювання, який зумовив глибоку політичну кризу в імперському центрі й спонукав радянських людей до радикальних дій з метою знайти вихід із глухого кута.

Референдум і вибори Президента України 1 грудня 1991

- У бюлетень референдуму було внесено текст Акта, ухваленого Верховною Радою 24 серпня, і запитання: «Чи підтверджуєте ви Акт проголошення незалежності України?».

БЮЛЕТЕНЬ

для голосування на всеукраїнському референдумі

А К Т

ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Виходячи із смертельної небезпеки, яка нависла була над Україною в зв'язку з державним переворотом в СРСР 19 серпня 1991 року,

— продовжуючи тисячолітню традицію державотворення в Україні,

— адходячи з права на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами,

— здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України, Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки урочисто

ПРОГОЛОШУЄ

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ та створення самостійної української держави — УКРАЇНИ.

Територія України є неподільною і недоторканою.

Віднині на території України мають чинність виключно Конституція і закони України.

Цей акт набуває чинності в моменту його схвалення.

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

24 серпня 1991 року

«Чи підтверджуєте Ви Акт проголошення незалежності України?»

«ТАК, ПІДТВЕРДЖУЮ»

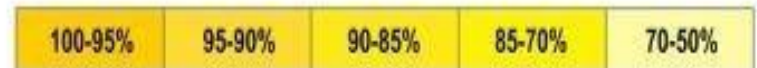
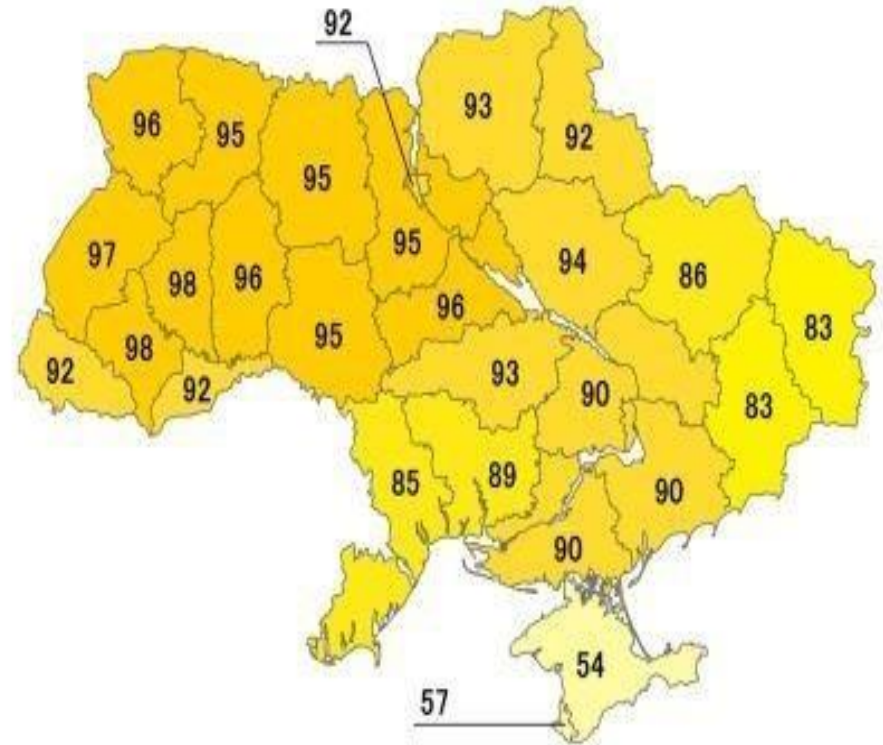
«НІ, НЕ ПІДТВЕРДЖУЮ»

Залиште одну із визначених відповідей, іншу викресліть.

Бюлетень, в якому під час голосування викреслені всі слова «Так, підтверджую» та «Ні, не підтверджую» або не викреслене жодне слово, вважається недійсним.

Результати референдуму 1 грудня 1991р.

- У голосуванні взяло участь 31 млн 891,7 тис. громадян, тобто 84,2 % від загальної кількості осіб, внесених до списків.
- На запитання бюлетеня відповіли «Так, підтверджую» **28 млн 804,1 тис. громадян, або 90,3 %.**
- Позитивну відповідь дало населення всіх областей України незалежно від національного складу.
-
- Отже, за незалежність проголосували не тільки українці, а й представники інших народів, для яких українська земля є батьківщиною.
- Завершився період російсько-радянської окупації, що тривав з 1920-1991р. та період перебування України у складі Російської імперії 1654-1991рр.

Результати виборів Президента

- До виборчого бюлетеня були включені шість кандидатів: В. Гриньов, Л. Кравчук,
- Л. Лук'яненко,
- Л. Табурянський,
- В. Чорновіл та І. Юхновський.
- **За Л. Кравчука віддали свій голос 19 млн 643,6 тис. громадян із тих, хто взяв участь у голосуванні, тобто 61,8 %.**
- **5 грудня 1991 р. на урочистому засіданні Верховної Ради Л. Кравчук склав присягу народові України.**

Народився на Рівненщині. Закінчив економічний факультет Київського державного університету. З 1960 р. працював у партійних органах, з 1970 р. - в апараті ЦК Компартії України. У 1990 р. обраний Головою Верховної Ради України.

Перший всенародно обраний Президент України (1991-1994).

З 1994 р. - політичний і громадський діяч.

Міжнародне визнання України.

- Реакція світової спільноти на результати референдуму була позитивною:
- протягом грудня незалежну Україну визнали 68 держав.
- Уже наступного дня 2 грудня про визнання нової держави оголосили Канада та Польща.
- 3 грудня до них приєдналася Угорщина,
- 4 грудня - Латвія і Литва.
- 5 грудня Україну визнали п'ять держав, серед яких - Російська Федерація.
- 25 грудня Україну визнали Сполучені Штати Америки.

- Україна відіграла одну з ключових ролей у розвалі Радянського Союзу. Прагнення української політичної еліти (незалежно від партійної належності) і народу до незалежності країни, яке було підтверджене на референдумі 1 грудня 1991 р., позбавило будь-якого шансу зберегти Радянський Союз.

Наслідки референдуму для СРСР.

- Через тиждень після українського референдуму
- 8 грудня 1991 р., президент Російської Федерації Б. Єльцин, Президент України Л. Кравчук і голова Верховної Ради Білорусі С. Шушкевич зібралися в Біловезькій Пущі під Мінськом і заявили, що СРСР як суб'єкт міжнародного права та геополітична реальність припиняє існування.
- Була підписана угода про створення Співдружності Незалежних Держав (СНД).

Причини розпаду СРСР (1922-1991)

- Криза тоталітарного режиму в СРСР.
- Поразка СРСР у «холодній війні».
- Унітарний імперський характер СРСР, що обмежував права союзних республік, хоча за Конституцією Радянський Союз був федерацією.
- Прорахунки в національній політиці (зросійщення, курс на «злиття націй» і формування типу «радянської людини», ігнорування національних особливостей і проблем).
- Нездатність союзного керівництва подолати економічну кризу.
- Процес демократизації і «гласності» сприяв зростанню національної свідомості й активізації національно-визвольних рухів.
- Ослаблення в процесі «перебудови» ролі союзного центру і стержня радянської системи — КПРС.
- Ідеологічна криза КПРС.
- Втрата авторитету влади після кривавих подій у Баку (Азербайджан), Вільнюсі (Литва) та інших містах, особливо після заколоту 19—21 серпня 1991 р.

ПЕРЕВІРТЕ, ЧОГО НАВЧИЛИСЯ

- **1. Установіть хронологічну послідовність подій:**
- Заколот ГКЧП у Москві »
- » Всенародний референдум на підтвердження Акта про державну незалежність України та вибори президента »
- Підписання Біловезької угоди керівниками України, Росії, Білорусі »
Прийняття Акта проголошення незалежності України.
- **2. Наведіть кілька аргументів на підтвердження або спростування.**
- Ініціатива України, здійснена під безпосереднім впливом путчу, який загрожував поверненням до комуністичної диктатури, втратою національного суверенітету й масовими репресіями, створила принципово нову ситуацію в питанні про Союзний договір.